

5. Станіславський К. С. Статті, промови, бесіди, листи / Станіславський К. С. – М., 1953.
6. Тарасов Г. С. Проблема духовної потреби / Тарасов Г. С. – М, 1979.

В статье определяется механизм формирования художественных потребностей как психолого-педагогическая проблема. Во взаимосвязи с художественными потребностями рассматриваются понятия мотивации, ценностей, художественного продукта, художественной деятельности.

Ключевые слова: художественные потребности, художественные ценности, художественный продукт, художественная деятельность.

The mechanism of artistic needs forming as a psychological and pedagogical problem is determined in the article. In intercommunication with artistic needs the concepts of motivation, values, artistic product, artistic activity are examined.

Keywords: artistic needs, artistic values, artistic product, artistic activity.

Рашидова С.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г.П. Шевченко

УДК 378.14+376.1

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

М.В. Роганова

У статті розкривається значення культурологізації освіти і виховання, розкриваються освітні духовно-світоглядні розвиваючі технології освіти на прикладі спецкурсу «Культурологічні аспекти виховання студентів вищих навчальних закладів» для викладачів та кураторів ВНЗ.

Ключові слова: духовна культура особистості, культурологічний підхід, студенти вищого навчального закладу, куратор студентської групи.

Основним принципом змін, які відбуваються сьогодні в освітній сфері, є підготовка спеціаліста, який крім професійних якостей, здатний відтворювати й розширювати свій життєвий досвід, перетворювати матеріальні умови життя суспільства, його культуру, накопичувати і створювати нові цінності.

Культурне відродження вищої школи, необхідність вирішення складних соціальних, економічних і духовно-моральних проблем спонукають по-новому розглядати існуючу систему розвитку вищої освіти, її здатність в сучасних умовах забезпечити збереження й нарощування інтелектуального й культурного потенціалу суспільства.

«Проблема удосконалювання освіти належить до числа тих педагогічних проблем, що з часом нічого не втрачають у своїй актуальності. Саме через навчання в його єдності з вихованням здійснюється найважливіша функція суспільства – передача соціального досвіду підростаючим поколінням. Поліпшення діяльності, за допомогою якої реалізується ця функція, – «вічна» задача педагогіки» [3, с. 308].

Взаємозв'язок культурології та освіти представлено в роботах І. Бестужева-Лади, Л. Буєвої, М. Бургіна, З. Донець, Є. Жорнової, Г. Згурського, Н. Крилової, Б. Степанишина. Професійна підготовка спеціалістів загальної культури розглядали А. Бойко, Г. Гребенюк, В. Гриньова, І. Зязюн, Н. Крилова, Л. Нечипоренко, Н. Ничкало, І. Прокопенко, М. Подберезський, Г. Троцко, Г. Шевченко.

Сьогодні існує гостра потреба в пошуку нових смислових визначень найголовніших понять і цінностей, які надають людському життю сенс та спрямування до правди, краси і добра. На жаль, гуманістичні відносини, моральні якості – доброта, справедливість, власна гідність, толерантність, повага до людей – ще не стали центром життєдіяльності сучасної молоді.

Тому залучення та педагогічне використання єдиного засобу духовного оздоровлення, відродження і виховання нації та особистості нині вкрай необхідне. Увесь цей процес має відбуватися на основі оволодіння гуманістичними цінностями, що неможливе без духовної діяльності нашої молоді.

Фундаментальність завдання обумовлена педагогічною рефлексією суперечливих по своїй спрямованості і неоднозначних за характером наслідків глобальних тенденцій світового розвитку, головні з яких – перехід від техногенної до антропогенної цивілізації; зміна ціннісних орієнтацій у бік гуманізації всіх сфер життєдіяльності світового

співтовариства; переосмислення сутності людини як «міри всіх речей», її ролі в культурному перетворенні суспільства. Одним із завдань, висунутих культурною домінантою часу на перший план, є «формування людини культури» [1,2]. Тобто сьогодення потребує людини високодуховної, творця своєї культури, творця культури своєї держави, суспільства.

Проте питання виховання духовної культури студентів вищих навчальних закладів ще недостатньо висвітлено у наукових працях і вимагає розробки інноваційних підходів до освітньо-виховного процесу у вищій школі з рішення цієї актуальної проблеми сучасності

Метою даної статті є висвітлення інноваційних підходів до освітньо-виховного процесу у вищому навчальному закладі та визначення освітніхдуховно-світоглядних розвиваючих технологій виховання на прикладі спецкурсу «Культурологічні аспекти виховання студентів ВНЗ» .

Соціально-економічні і політичні перетворення в Україні, підготовка нового покоління, здатного успішно здійснювати ці перетворення на користь особистості, суспільства і держави, подолання численних проявів бездуховності в молодіжному середовищі вимагають посилення ролі виховання як соціального інституту у вищих навчальних закладах.

Сучасна реальність володіє значним позитивним виховним потенціалом, створює новий простір для розвитку особистості, її самовизначення і самореалізації. Проте разом з цим існують негативні явища середовища, які «вимивають» гуманітарну і гуманістичну спрямованість освіти.

Мета спецкурсу "Культурологічні аспекти виховання студентів вищих навчальних закладів" полягає у формуванні системних знань у викладачів-кураторів в галузі сучасної філософії освіти і виховання, в оволодінні основними технологіями сучасної культури виховання; розкритті психологічних особливостей становлення особистості в студентському середовищі, у розвитку навиків ефективної взаємодії зі студентами, використанні інтерактивних технологій виховання у навчально-виховному процесі.

Завдання спецкурсу "Культурологічні аспекти виховання студентів вищих навчальних:"

- розкрити культурологічні аспекти виховання в системі сучасних виховних концепцій;

- ознайомити з особливостями виховної роботи у вищому навчальному

закладі на основі культурологічного підходу;

- сформувати у викладачів-кураторів вищого навчального закладу сучасну культуру виховання як нового соціально-педагогічного феномена: виховання як духовного «живлення», сходження до культури, як сутнісної зміни людини в процесі засвоєння продуктів духовного виробництва і залучення до загальнолюдських цінностей;

- оптимізувати принципи виховання, спрямовані на розвиток особистості, її індивідуалізацію і соціалізацію, самовизначення і самореалізацію;

- розкрити роль вищої освітньої установи як соціокультурного освітнього центру виховного середовища, як моделі громадянського суспільства;

- розширити уявлення про гуманітарне і гуманістичне середовище ВНЗ як необхідної умови реалізації ним своїх виховних функцій.

Програма навчального курсу призначена для педагогічних працівників, магістрантів і аспірантів, що освоюють освітні програми вищої і після вузівської професійної освіти.

Курс розрахований на 20 аудиторних годин, зокрема 14 годин – лекції, 6 годин – семінарські і практичні заняття.

Форма підсумкового контролю – розробка і захист проекту рішення виховної задачі у вищому навчальному закладі.

Вимоги до рівня підготовки слухача, що завершили вивчення дисципліни *”Культурологічні аспекти виховання у вищому навчальному закладі”*

Слухачі, що завершили вивчення даної дисципліни, повинні:

- знати основи виховної діяльності у вищому навчальному закладі, їх культурологічний зміст;

- уміти здійснювати непряме управління процесом виховання у ВНЗ;

- уміти створити психологічно комфортний клімат в студентській групі;

- уміти підтримувати і розвивати духовно-творчу спрямованість студентів;

Зміст лекційного курсу:

Тема 1. Виховання в системі вищої освіти: філософська і правова основа

Сучасна філософія освіти і філософія виховання про нові цілі, цінності і смисли виховання. Конституція України як ціннісна основа виховання. Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту» про виховання і задоволення потреб особистості в її культурному і духовно-моральному розвитку. Освіта як єдність виховання і навчання. Актуалізація виховання в

сучасному світі і українському суспільстві. Оновлення змісту і технологій виховання у професійній освіті. Міжнародне гуманітарне і освітнє право про суть, цілі і цінності виховання.

Тема 2. Виховання як соціокультурна діяльність

Виховання як соціальний інститут. Об'єктивна і суб'єктивна природа виховання. Соціальні функції виховання (світоглядна, пізнавальна, компенсуюча, корегуюча, практична, соціального контролю). Еволюція розуміння виховання, типів і систем виховання у сучасному вимірі. Типи і стилі виховання як прояв національно-етнічних особливостей. Менталітет українців і проблеми виховання. Формування, соціалізація і виховання людини. Виховання як вид соціальної діяльності і соціальних відносин.

Тема 3. Формування сучасної педагогічної культури виховання в системі вищої професійної освіти в Україні

Формування сучасної культури виховання як нового соціально-педагогічного феномена. Основні ознаки сучасної культури виховання. Цілі виховання як інтегрована категорія. Вибір цілей і цінностей виховання на макро, мезо- і мікрорівнях в умовах демократичного виховання і світоглядного плюралізму. Суть і специфіка виховання студентів у ВНЗ. Виховання як процес цілеспрямованого розвитку особистості. Виховання як процес освоєння особистістю ціннісний-сміслового ставлення до життя в освітньому процесі. Специфіка виховання і його відмінність від навчання. Взаємодія виховання і навчання. Різні форми орієнтації навчання та виховання (особисто орієнтоване навчання; формування розумової активності, творчих здібностей і етичної відповідальності; розвиток здібності до рефлексії, самостійного критичного мислення, емоційної і інтелектуальної культури)

Тема 4. Виховні технології у ВНЗ

Сучасні освітні технології: технологія особистісно-орієнтованого виховання; технологія диференційного виховання; технологія проблемного виховання; технологія виховання без насилля; технологія ефективної мовленнєвої діяльності; технологія діалогового виховання; технологія рефлексивного виховання. Розвиваюча функція виховних технологій. Природовідповідність, культуровідповідність, свободовідповідність виховних технологій. Суб'єкт-суб'єктні і Суб'єкт-об'єктні відносини у виховному процесі. Можливість вибору різних провідних механізмів виховання: за допомогою формування відносин, цінностей, ролей, діяльності. Психолого-педагогічні технології в забезпеченні розвитку

індивідуальності, неповторності, самостійності, особистісної гідності. Особливості виховання студентів у процесі навчання і в поза навчальний час. Методи та прийоми переконання студентів (роз'яснення, пряме і опосередковане переконання, порада, натяк, прохання, апеляція до позитивних і негативних емоцій, тактика, прогнозування відповідних наслідків, врахування реактивного опору, прийом контрасту). Особливості та умови організації діяльності студентів. Бесіда, диспут, діалог для формування ціннісних орієнтацій студентів. Тренінги для формування соціальних рис, умінь студентів. Особливості взаємодії зі студентами із врахуванням своєрідності їхньої поведінки, потреб й інтересів. Ділові і рольові ігри, їх розвиваючий і виховуючий потенціал. Технології розвитку саморегуляції студентів як завдання виховання молоді студентського віку. Створення умов для реалізації суб'єктної етичної позиції студентів. Розвиток форм саморефлексії студентів, їх етичної самооцінки

Тема 5. Ціннісні аспекти виховання

Підвищення виховного потенціалу освітньої системи шляхом зміни її ціннісних орієнтацій: від культури корисності до культури духовної. Раціональне і емоційне в учбовій діяльності. Виховання особистісного потенціалу: ціннісного ставлення до себе, інших, світу; рефлексії відносно себе і інших; відповідальності за свої вчинки. Виховання як духовне «живлення», сходження до культури, як сутнісна зміна людини в процесі засвоєння продуктів духовного виробництва і залучення до загальнолюдських цінностей. Виховання як засвоєння духовних цінностей, гуманістичних уявлень про життєві орієнтири, граничні підстави і норми людської діяльності. Стадійність в розвитку духовності. Зміст духовності на стадіях юності, зрілості. Виховання як смислотворчість. Виховання як спосіб посилення психологічної стійкості особистості в соціальному світі, що все більш ускладнюється.

Тема 6. Ціннісно-сміслові самовизначення юнацтва

Духовні виміри особистості: духовні потреби, інтереси, цінності. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді. Ціннісний-смісловий спрямованість педагогічної діяльності як компоненту культури. Процес включення студентства в систему духовно-етичних відносин з метою їх включення в прогресивну професійну діяльність. Вибір життєвих цілей і способів їх досягнення. Аксіологічна область самовизначення особистості з період навчання у ВНЗ. Навчання особистісному духовному зростанню.

Тема 7. Виховання духовної культури студентів вищих навчальних закладів

Духовна культура особистості: її сутність і структура. Змістовна сутність і структура духовної культури. Виховання людини культури. Залучення студентів до загальної культурної спадщини України і їх орієнтація на сприйняття і розуміння власних і інших національних культурних традицій.

Тема 8. Вищий навчальний заклад як центр виховної роботи

Вищий навчальний заклад як центр культурного осередку. «Окультурення» особистості засобами культурної комунікації. ВНЗ як чинник конструювання нового гуманістичного середовища. Створення у ВНЗ умов для самоорганізації і саморозвитку студентів як обов'язкова вимога виховної системи. ВНЗ і дозвілля студентів. ВНЗ як безпосередній життєвий простір студентів. Освоєння у ВНЗ соціальних технологій захисту здоров'я студентів. Можливості ВНЗ в процесі актуалізації виховного і педагогічного потенціалу молодіжної субкультури. Гуманізація середовища ВНЗ як забезпечення професійно-особисто-соціального комфорту суб'єктів освітнього процесу. Гуманізація внутрішньокolleктивних відносин у ВНЗ. Устрій життя ВНЗ, формування традицій і етичних норм (кодексів). Загальне і особливе у виховних системах вищих навчальних закладів. Варіативність виховних практик.

Підсумкова випускна робота є самостійною кваліфікаційною роботою з проблеми виховання студентів ВНЗ, а також конкретною науково-методичною розробкою з виховної роботи із студентами.

Основна вимога до підсумкової роботи полягає в необхідності застосування в ній нових психолого-педагогічних та культурологічних знань і можливості використання в реальному навчально-виховному процесі з метою підвищення його практичної ефективності.

Зразкова тематика кваліфікаційних робіт:

- Цінності освіти і виховання в умовах глобалізму сучасного світу.
- Людинотворча та культуротворча функції педагогіки
- Педагогіка – компонент духовної культури суспільства.
- Виховання як соціокультурна діяльність.
- Основні ознаки сучасної культури виховання у ВНЗ.
- Гуманітаризація освітнього середовища ВНЗ.
- Принципи гуманістичного, особисто-орієнтованого і діяльнісного виховання.

- Генеза категорії «духовні цінності» (в контексті проблеми: людина в системі духовних відносин і цінностей культури).
- Духовні цінності суспільства і особистості.
- Духовна культура студентства: стан і тенденції становлення.
- Молодь у процесі соціально-духовних трансформацій
- Чинники духовного становлення людини.
- Духовна культура особистості та шляхи її формування
- Ціннісні орієнтації сучасного студентства та критерії їх сформованості.
- Технологія виховання як створення умов для самореалізації особистості студента.
- Критерії і зміст поняття якості виховання студентів
- Методи виховання, що сприяють професійному становленню студентів.
- Студентський колектив: проблема формування відносин, цінностей, ролей, діяльності.
- Розвиток саморегуляції студентів як завдання виховання молоді.
- Проблема створення умов для реалізації суб'єктної етичної позиції студентів.
- Педагогічна підтримка як особлива сфера освіти.
- Розвиток і модернізація соціокультурної діяльності студентів ВНЗ.
- Проблема орієнтації позааудиторної роботи студентів на підвищення їх соціальних можливостей.
- Культура и гуманізація виховного середовища.
- Культура и реалізація творчих можливостей людини.
- Проблема формування традицій у ВНЗ.

Таким чином, інститут інноваційного типу, яким є Донбаський інститут техніки та менеджменту Міжнародного науково-технічного університету є своєрідною школою творчого розвитку людини, її підготовки до різних видів діяльності. Студентів ДІТМ МНТУ, які за своїм віком знаходяться на етапі самостановлення (як духовного, так і професійного), завдяки інноваційним технологіям навчання і виховання ми виводимо на рівень усвідомлення того, що культурологічне мислення, яке сьогодні висувається на перший план у вирішенні людських проблем буття, допомагає глибше зрозуміти багатогранність людини з одного боку, а з іншого – єдність в ній раціонального та чуттєвого, розуму та серця. Об'ємність, різноманітність культурологічного матеріалу, культурний світ в цілому як текст для пізнання вимагають культурно-

орієнтованих способів аналізу студентами матеріалу, виділення блоків історично-культурного простору для освоєння.

Література

1. Алексюк А.М., Грищенко М.М., Киричук О.В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів університетів. – Київ: Вища школа, 1985. – 295 с.
2. Баранов С.П., Болотина Я.Р., Слостенин В.А. Педагогіка. – Изд. 2-е, перераб. – Москва: Просвещение, 1987. – 369 с.
3. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 203 с.
4. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: Шляхи реалізації (підготовка вчителя до виховуючих відносин з учнями). Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
5. Роганова М. В. Виховання духовної культури у студентів вищих навчальних закладів в інтегрованих групах навчання: теорія і практика : [монографія] / М. В. Роганова. – Краматорськ, ДІТМ МНТУ, 2010. – 454 с.
6. Крылова Н.Б. Культурология образования. – М.: Нар. образование, 2000. – 272 с.

В статье раскрывается значение культурологизации образования и воспитания, раскрываются образовательные духовно-мировоззренческие развивающие технологии образования на примере спецкурса «Культурологические аспекты воспитания студентов высших учебных заведений» для преподавателей и кураторов вуза

Ключевые слова: *духовная культура личности, культурологический подход, студенты высшего учебного заведения, куратор студенческой группы*

The importance of educational culturologization, spiritual and worldview improving technologies are discovered in the article on the example of the special course “Culturological aspects of students’ education at the higher education establishment” for the lecturers and supervising professors.

Keywords: *spiritual culture of a personality, culturological approach, students a of higher educational establishment, supervising professor.*

Роганова М. В. – доцент, доктор педагогічних наук, проректор з науково-педагогічної роботи Донбаського інституту техніки та менеджменту Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая (м. Краматорськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т. П. Танько